

WSPOMNIENIE

Tomasz Żurawlew

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5788-9790>

e-mail: tomasz.zurawlew@uwm.edu.pl

**Z wdzięczną pamięcią o Prof. Jadwidze Puzyninie
(29 stycznia 1928 – 8 lutego 2025)**

**With grateful remembrance of Prof. Jadwiga Puzynina
(29 January 1928 – 8 February 2025)**

Jadwiga Puzynina (fot. Adam Cedro)

W środowisku polonistycznym – i szerzej: w polskiej humanistyce – była Pani Profesor osobą szczególną. Właściwie należałoby powiedzieć, że przez minione dziesięciolecia dała się poznać jako postać wyjątkowa także w pozanaukowych obszarach życia publicznego. I choć postrzeganiu Jej przez pryzmat wybitności stawiała wyraźny opór, to jednak niepodobna nie dostrzec, jak wielkim uznaniem cieszą się w gremiach językoznawców dokonania Pani Profesor, jak liczne są kręgi autorów odwołujących się do Jej dorobku z obszaru norwidologii i wreszcie jak bardzo szanowano Ją jako człowieka. Źródła tego szacunku tkwią niewątpliwie w tym, że swoje filologiczne kompetencje zawodowe potrafiła zintegrować z głęboką intuicją moralną, poczuciem odpowiedzialności za naukę, swoich współpracowników i studentów. Ci, którzy spotkali na swojej drodze Panią Profesor, podkreślają, że doświadczenie kontaktu z Nią – choćby krótkiej rozmowy – było czymś wyjątkowym.

System weryfikowalnej wiedzy, który opracowała, kierując lingwistykę na tory dyskursu o wartościach, każe dostrzegać w Profesor Jadwidze Puzyninie nie tylko prekursorkę językoznawstwa aksjologicznego, lecz także animatorkę kultury symbolicznej. Dobrze rozumiała, że tym, co określa los człowieka na ziemi, jest jego relacja do wartości. Dlatego podjęła trud stworzenia przejrzystych i precyzyjnych pojęć, dzięki którym tę właśnie relację możemy dziś analizować na gruncie językoznawczym. Opracowany przez Panią Profesor aparat pojęciowy służy współcześnie badaniom bardzo szczegółowym, m.in. opisowi kodowych znaczeń wyrażen należących do języka wartości, analizie ich leksykalnej i semantycznej łączliwości, czy też właściwych im form słowotwórczych, składniowych, a nawet fonetycznych. Jej osiągnięcia są nie do przecenienia w badaniach nad użyciem tekstowym tych wyrażen, gdyż umożliwiają m.in. obserwację przemian kulturowych i społeczno-politycznych w naszym społeczeństwie.

W polskiej humanistyce powszechnie znana jest sprawczość Profesor Puzyniny w podtrzymywaniu kultury prawdy i szacunku. Ta właściwość Jej osobowości sprowadzała się do graniczącej z poświęceniem determinacji w sprzeciwianiu się kłamstwu i manipulacji oraz podejmowaniu – na rzecz doskonalenia tej kultury – działań popularyzatorskich i instytucjonalnych. Warto zaznaczyć, że Jej publikacje z obszaru aksjolingwistyki wywarły znaczący wpływ na późniejszy rozwój wiedzy o języku jako narzędziu zapośredniczania w mowie szacunku wobec ludzkiej godności. Bardzo zależało Jej na tym, by w pracach problematyzujących działanie komunikacyjne nie zapomniano traktować języka jako środka ochrony podmiotowości każdego człowieka – zwłaszcza, jak podkreślała, pod jakimkolwiek względem słabego. Dlatego stworzony przez Panią Profesor projekt kultury słowa, poszerzony

o wiedzę z obszaru etyki mowy, wyraźnie uobecniał postulat poszanowania rozmówcy w akcie komunikacji. I choć koncepcja ta początkowo napotykała przeszkody w działaniach włączających jej założenia w nurt ówczesnie uprawianej kultury języka, to jednak ostatecznie spotkała się z akceptacją środowiska lingwistów. Obecnie stanowi ona ważny punkt odniesienia w licznych kompendiach wiedzy o języku. Nieprzerwanie pozostaje także wyzwaniem dla szkolnej i uniwersyteckiej edukacji.

W namyśle nad naukową spuścizną i społeczną postawą Pani Profesor Jadwigi Puzyniny nasuwa się wniosek, iż była filologiem w dawnym tego słowa znaczeniu, uczoną, która potrafiła scalać zjawiska odległe. Warto podkreślić, że należała do pokolenia, którego młodość naznaczyły upiorne wyroki historii. Mimo to pozostawała ciekawa świata i w roku 1947 podjęła studia polonistyczne na Uniwersytecie Warszawskim. Zaraz po ich ukończeniu intensywnie weszła w te obszary poznawcze, które podsuwało zarówno życie naukowe, jak i społeczne. Przypomnijmy, że początki działalności badawczej Pani Profesor związane były z pracownią Instytutu Badań Literackich PAN, w której u boku prof. Marii Renaty Mayenowej brała udział w pracach bibliograficzno-wydawniczych nad słownictwem staropolskim. Następnie pod wpływem zainteresowania strukturalizmem prowadziła badania w zakresie słowotwórstwa języka polskiego. Z kolei w pracy nad rozprawą habilitacyjną o semantyce i składni nazw czynności (1969) dała świadectwo swoim kompetencjom z obszaru metodologii transformacyjno-generatywnej. Pozostawała jednak otwarta na dalsze wyzwania, o czym świadczą kolejne lata Jej rozwoju naukowego. Przyniosły one pouczające publikacje z zakresu problematyki konotacji, implikatur i językowego obrazu świata. Ale tym, co pozostaje najważniejszym znakiem rozpoznawczym działalności naukowej Profesor Puzyniny, domeną Jej największych dokonań, są rozprawy z obszaru wspominanego już językoznawstwa aksjologicznego, kultury słowa i – norwidologii. Dziś wiemy na pewno, że gdyby nie Jej perfekcjonizm w zgłębianiu wiedzy o idiolekcie Cypriana Norwida oraz zintegrowane kompetencje organizacyjne w kierowaniu powołaną przez siebie pracownią badań nad językiem poety, niewiele byśmy wiedzieli o jego świecie wartości. Być może nawet w ogóle nie zdawalibyśmy sobie sprawy z tego, jak mądrym był twórcą i Polakiem. Bo to właśnie Ona, podejmując wysiłek rozwikłania meandrów jego języka i przede wszystkim rozumiejąc sens tego wysiłku, uświadamiała czytelnikom uniwersalność i aktualność jego przesłania. W Jej słusznej ocenie znaczna część wyrażanej przez Norwida krytyki względem tego, co działo się z kulturą europejską i z polskim społeczeństwem w czasach mu współczesnych, okazuje się zadziwiająco aktualna także dziś.

Wspominając Panią Profesor na łamach olsztyńskich „Prac Językoznawczych”, niepodobna pominąć faktów wiążących Ją z ważnymi wydarzeniami naukowymi, organizowanymi na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Otóż mieliśmy ogromny zaszczyt i przywilej gościć Ją u nas trzykrotnie. Pierwszy raz przyjechała tu 30 marca 2015 r., by wygłosić wykład inaugurujący ogólnopolską konferencję naukową „Kultura duchowa w języku i tekście”. Wkrótce potem ukazał się on w tomie zbiorowym *Spotkanie z kulturą duchową. Studia interdyscyplinarne* (Red. T. Żurawlew i A. Jachimowicz, Wrocław 2016). Słowo Pani Profesor stanowi w tej monografii główną refleksję nad znaczeniem pojęcia ‘duchowość’, a zarazem ważne świadectwo Jej obecności wśród nas w tamtych dniach. Kolejną wizytę złożyła na Wydziale Humanistycznym UWM 11 października 2017 r. podczas XI Forum Kultury Słowa, włączając się w pouczające dyskusje o nazwach własnych w polszczyźnie i polskim społeczeństwie. Raz jeszcze przyjechała tu zaledwie tydzień później (18 października) z wykładem inaugurującym konferencję „Święci i świętość w języku, literaturze i kulturze”. Zwróciła w nim szczególną uwagę na sens słowa ‘świętość’ oraz społeczny wymiar fenomenu. Wnikliwa analiza semantyczna Pani Profesor ogłoszona została – wraz z udzielonym przez Nią wtedy dłuższym wywiadem – w tomie *Święci i świętość w języku, literaturze i kulturze* (Red. H. Leleń, T. Żurawlew, Kraków 2018). Stanowi ona istotny przyczynek do badań prowadzonych m.in. na gruncie teolingwistyki.

Profesor Jadwiga Puzynina była członkinią licznych gremiów naukowych, m.in. założonego przez siebie Zespołu Etyki Słowa Rady Języka Polskiego PAN (który od roku 2019 działa jako Komisja Etyki Komunikacji w Polskiej Akademii Umiejętności), Komitetu Językoznawstwa PAN, Towarzystwa Naukowego Warszawskiego i Polskiego Towarzystwa Językoznawczego. Za swoje zasługi dla nauki i kultury polskiej otrzymała na przestrzeni minionych lat wiele państwowych wyróżnień i odznaczeń. 3 maja 2024 r. na mocy decyzji Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej została Damą Orderu Orła Białego.

Pogrzeb Pani Profesor odbył się 15 lutego 2025 r. w asyście wojskowej. Została pochowana w Panteonie Wielkich Polaków w Świątyni Opatrzności Bożej w Warszawie. Jej życiowa i naukowa postawa pozostaje w naszej wdzięcznej pamięci znakiem radykalnej i bezkompromisowej uczciwości – świadectwem wierności najpiękniejszemu ideałom.